

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

Παλαιοσλαβική Γλώσσα

Ενότητα 8: Το σύστημα των φωνηέντων

Αλεξάνδρα Ιωαννίδου

Τμήμα Σλαβικών Σπουδών

B3. ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ

Τα φωνήεντα στην παλαιά εκκλησιαστική σλαβική είναι τα εξής:

(1) **а** το οποίο κατά πάσα πιθανότητα προέρχεται απ' το ινδοευρωπαϊκό μακρό *ā και το μακρό *ō, αλλά και στη θέση του πρωτοσλαβικού **ѣ**. [*ē]. Αυτό φαίνεται από παραδείγματα όπως

frater - **братъ**, mater - **матѣ**, cognosco - **знаѣти**, *begēti > **бѣжати**, *dychēti > **дѣшати**

(2) **ο** το οποίο προήλθε απ' τα ινδοευρωπαϊκά *ǵ* και *ǵh₂*, όπως φαίνεται από τα παραδείγματα

dǵmūs* > **ДОМЪ, **ǵnīs* > **ОВЪЦА**

(3) **ε** το οποίο προήλθε απ' το ινδοευρωπαϊκό **ǵh₁*, βλ. φέρω – fero - **БЕРЖ**, νέφος - **НЕБО**

(4) **и, ι** το οποίο προήλθε απ' τα ινδοευρωπαϊκά **i*, **ei* και στο τέλος της λέξης απ' τη δίφθογγο

oi*, όπως στα παραδείγματα *vivus* - **ЖИВЪ, **veidas* (η όψη) > **ВИДЪ**, **lukdī* > **ВЛЪЦИ**

(5) **υι** το οποίο προήλθε απ' το μακρό **ū*, όπως φαίνεται στο παράδειγμα **sūnus* > **СЪИНЪ**, **mūs* >

(ελληνικά μυς) **МЪШЬ**.

(6) **ου** που προήλθε απ' τις διφθόγγους **a^h*, **o^h*, **e^h*, όπως φαίνεται στα παραδείγματα *taurus*

(lat.) - **ТΟΥРЪ**, *sausas* (lith.) - **СОУХЪ**

(7) **ь, ѣ** - τα λεγόμενα “ημιφωνήεντα” ή το “μικρό και το μεγάλο γιερ”, για τα οποία θεωρείται ότι προφέρονταν μέχρι τον 10ο περίπου αιώνα. (Σωστή εναλλαγή μεταξύ των δυο γιερ υπάρχει μόνο στα φύλλα του Κιέβου). Αργότερα παρατηρείται είτε η *παράλειψη τους* (**МНОГО** αντί για **МЪНОГО**, **КТО** αντί για **КЪТО**), είτε *πρόσμιξη* (**СЪДЕ** αντί για **СЪДЕ**), είτε *αντικατάστασή τους από ο και ε αντίστοιχα* (βλ. **ДЕНЬ** αντί για **ДЪНЬ**, και **СОБРАТИ** αντί για **СЪБРАТИ**). Το αν τα γιερ διατηρούνταν και εξελίσσονταν ή αν χάνονταν εξαρτάται απ' το αν η θέση τους μέσα στη συλλαβή ήταν ασθενής (χάνονταν) ή ισχυρή (μετεξελίσσονταν).

Σε ασθενή θέση βρίσκονταν τα γιερ όταν:

(α) ήταν στο τέλος της λέξης (**РАБЪ**, **СЪИНЪ**, **КОНЬ**)

(β) στην επόμενη συλλαβή υπήρχε άλλο φωνήεν, όχι γιερ (**КЪТО**, **СЪНА**, **МЪНОГО**)

Σε ισχυρή θέση βρίσκονταν τα γιερ όταν:

(α) τονίζονταν (**ДѢСКѦ** > доска)

(2) στην επόμενη συλλαβή βρίσκονταν άλλο γιερ σε ασθενή θέση

(β) στην αρχική συλλαβή (**ТѢМЪНЪ**)

(8) Τα **Ѣ, И** που προέκυψαν απ' τα ημιφωνήεντα (γιερ) σύμφωνα με τον κανόνα:

$j + \text{Ѣ} = \text{Ѣ}$, $j + \text{ь} = \text{И}$, κατά τα παραδείγματα **ноѢѢ + jь = ноѢИИ**, **доѢрѢ + jь = доѢрѢИИ**

(9) Τα **Ѧ, ѧ** (**ѦѦ, ѧѧ**) (ή – άλλως- τα λεγόμενα «μπροστινό/μικρό και πίσω/μεγάλο γιους), τα οποία προέκυψαν απ' τις διφθόγγους *on, *en, *in, *ьn, *om, *em, *im, *ьm (σύμφωνα με τον νόμο της ανοιχτής συλλαβής όπως είδαμε και παραπάνω και όπως προκύπτει απ' την κλίση τους)

ИМѦѦ - ИМѦНА, ѢѢЗАТИ - ѢѢЗЪМѦѧ

ή και

*rons > **рѦѢѢ**, *ranka > **рѦѦѦ**, *decem > **дѢѦѦѢѢ**

(10) **Ѣ**, το λεγόμενο «γιατ». Λόγω της σύμπτωσης του αντίστοιχου του γιατ γράμματος στη γλαγόλιτσα, του **Ѧ**, τόσο για το φώνημα [ja] όσο και για το φώνημα [je], πιστεύουμε ότι στην πρωτοσλαβική εποχή, τα δυο φωνήματα συνέπιπταν, για να χωρίσουν μετά σε **Ѧ** και σε **Ѣ**. Ανάλογη ήταν και η εξέλιξη του γιατ σε διάφορες γλώσσες, όπως π.χ.

лѢѢѢ > **лѢѢѢ** (βλγ.), **лѢѢѢ** (ρωσ.)

Πάντως το **Ѣ** προήλθε από το ινδοευρωπαϊκό *ē ή απ' τις ινδοευρωπαϊκές διφθόγγους *āi, *āi, *oi, > **Ѣ**, βλ. για παράδειγμα: **мѢѢѢѢѢѢ** από *mēs- καινή: **ѢѢѢѢѢѢ**.

(11) Τον 9ο-10ο αιώνα μ.Χ. τα υγρά και είχαν σαφή συλλαβοποιητική λειτουργία σαν κι αυτή που εμφανίζεται σήμερα στα σερβικά. Αργότερα, την εποχή των πρώτων χειρογράφων, τα υγρά συνοδεύονται πάντα από ένα απ' τα γιερ: ρѣ, ρѣ, лѣ, лѣ.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΤΩΝ ΠΑΛΑΙΟΣΛΑΒΙΚΩΝ ΦΩΝΗΝΤΩΝ		
		ΕΡΡΙΝΑ ΦΩΝΗΝΤΑ
ΜΠΡΟΣΤΙΝΑ ΦΩΝΗΝΤΑ	ѣ ε и њ ρѣ (ѣ') лѣ (л')	Ѧ
ΠΙΣΩ ΦΩΝΗΝΤΑ	а о ѣ оу ѣ ρѣ (ѣ) лѣ (л)	ѧ

Σημειώματα

Σημείωμα Ιστορικού Εκδόσεων Έργου

Το παρόν έργο αποτελεί την έκδοση 1.0.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Εθνικών και Καποδιστριακών Πανεπιστημίων Αθηνών, Αλεξάνδρα Ιωαννίδου, 2015.
Αλεξάνδρα Ιωαννίδου. «Παλαιοσλαβική Γλώσσα. Ενότητα 8: Το σύστημα των φωνηέντων». Έκδοση: 1.0. Αθήνα 2015. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:
<http://opencourses.uoa.gr/courses/SLAVSTUD101/>.

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά, Μη Εμπορική Χρήση Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Διατήρηση Σημειωμάτων

- Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:
- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αθηνών**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

